

не відкрито провадження в адміністративній справі. Разом з тим суд визнає такі акти чи їхні окремі положення незаконними або такими, що не відповідають правовому акту вищої юридичної сили, якщо вони впливають на прийняття постанови у справі.

Для унеможливлення подальшої дії нормативно-правового акта, який визнаний судом незаконним або таким, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили і нечинним, відповідач зобов'язаний невідкладно після набрання постановою законної сили опублікувати резолютивну частину постанови суду у виданні, в якому його було або мало бути офіційно оприлюднено.

Дія правил щодо особливостей оскарження нормативно-правових актів, які встановлено у ст. 171 КАС України, поширюється і на випадки вирішення питань про законність нормативно-правових актів чи відповідність їх правовим актам вищої юридичної сили, якщо такі питання виникли у зв'язку з розглядом інших адміністративних справ.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України // Офіційний вісник України. — 2005. — № 32. — Ст. 1918.
2. Харитопова О. І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії): Монографія. — О.: Юрид. л-ра, 2004. — С. 70.
3. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10.06.1997 р. // Офіційний вісник України. — 1997. — № 24. — С. 11.
4. Про опублікування актів законодавства України в інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України»: Указ Президента України від 13.12.1996 р. // Урядовий кур'єр. — 1996. — 19 груд.

УДК 343.24(477)

О. І. Шинальський

РОЛЬ КАРАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

В умовах становлення незалежної, демократичної, соціально-правової Української держави виробляється сучасна кримінальна політика як результат компромісу усіх гілок влади, політичних партій, інших об'єднань громадян стосовно прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на протидію злочинності. Каральна політика — це вироблена органами держави, партіями та іншими об'єднаннями громадян за участю наукових установ система відповідних правових, економічних і соціально-культурних засобів, які визначають стратегію і тактику протидії злочинності, на основі яких формується, змінюється і доповнюється кримінальне законодавство, визначаються його цілі, завдання, принципи, форми та порядок впливу на осіб, що вчинили злочин [1].

Вирішення проблем, пов'язаних із протидією злочинності, потребує реалізації цілого комплексу засобів політичного, економічного, соціального та пра-

вового характеру [2]. Серед цих засобів важливе значення має визначення змісту та характеру каральної політики Української держави. З цього питання в наукових колах є різні погляди та позиції, які прямо чи опосередковано спрямовані на вирішення цієї надзвичайно важливої та актуальної проблеми для держави. В більшості точок зору стверджується думка, що ефективність протидії злочинності прямо залежить від змісту та характеру каральної політики. Каральна політика реалізується в процесі застосування як каральних засобів (криміналістичних, кримінально-правових, кримінально-процесуальних, кримінально-виконавчих, кримінологічних), так і засобів некаральних (економічних, політичних, соціальних та інших) [3]. Іншими словами, до сфери каральної політики належить, по суті, вся діяльність суспільства та держави, що має соціальну спрямованість. Цілком очевидно, що з таким визначенням сфери дії каральної політики погодитися важко, оскільки це призведе до підміни соціальної політики каральною політикою. Каральна політика — це частина не тільки соціальної, а й правової політики, де загальні засоби соціального запобігання злочинності не є складовою правової політики, вони тільки взаємодіють з нею. Ряд авторів тлумачать дію каральної політики вузько. Вони включають до сфери дії каральної політики лише ті засоби соціального запобігання злочинності, які ґрунтуються на кримінальному, кримінально-процесуальному і кримінально-виконавчому законодавстві з залученням наукових даних, зокрема з кримінології та криміналістики [4]. Такий підхід до визначення сфери дії каральної політики є більш обґрунтованим, він дає змогу більш чітко визначати зміст каральної політики.

Зміст каральної політики, як і будь-якої іншої політики, повною мірою виявляється в підсумку тільки у процесі її реалізації. Тому каральна політика держави включає не тільки законодавство, що регулює протидію злочинності, а й безпосередніх суб'єктів реалізації її положень, структуру органів кримінальної юстиції, порядок і форму їх функціонування, участь громадськості у протидії злочинності. Іншими словами, каральна політика не тільки визначає призначення, зміст і форму норм права та структуру органів кримінальної юстиції, а й наповнює конкретним змістом діяльність системи в цілому [5].

Виходячи із цих положень, слід вважати, що каральна політика визначає:

- характер і зміст спеціальних засобів соціального запобігання злочинності;
- структуру, форму організації і завдання органів кримінальної юстиції;
- кримінальне, кримінально-процесуальне і кримінально-виконавче законодавство, а також інше законодавче забезпечення протидії злочинності;
- підзаконні акти (Верховного Суду України, Генеральної прокуратури України і міністерства внутрішніх справ України), спрямовані на протидію злочинності;
- діяльність органів кримінальної юстиції, що здійснюють в установленому порядку протидію злочинності;
- участь громадськості, трудових колективів у протидії злочинності.

Водночас вона реалізується в цих засобах, структурах і правових актах. У той же час каральна політика сама по собі володіє властивістю безпосереднього

впливу у протидії злочинності і в цьому відношенні її слід розглядати і як один із засобів протидії злочинності.

Таким чином, зазначене не виключає певною мірою і зв'язку каральної політики з некаральними засобами протидії злочинності, які, як і каральна політика, відіграють важливу роль у запобіганні злочинам.

Для формування і успішної реалізації основних положень каральної політики держави велике значення має її наукова обґрунтованість. Тобто каральна політика має відповідати науковим принципам, а також використовувати досягнення таких юридичних наук, як кримінальне та кримінально-процесуальне право, кримінально-виконавче право, кримінологія, та інших наук.

При розгляді каральної політики незалежної, суверенної, демократичної, соціально-правової держави потрібно виходити з того, що вона диктується передусім станом конкретної соціально-економічної ситуації, яка склалася в Україні, включаючи реальний стан злочинності. Аналіз ситуації свідчить, що злочинність продовжує справляти вплив практично на всі сфери суспільного життя. Вона стає дедалі активнішою, організованою, добре озброєною, становить реальну загрозу національній безпеці України [6].

У цих умовах українську каральну політику слід розробляти, на думку автора, на базі широкого співробітництва не тільки кримінологів і юристів, а й економістів, філософів, політологів, психологів, педагогів та інших фахівців.

Українська каральна політика повинна відмовитися від сформованих багатолітніх стереотипів, а сприймати і активно розвивати в суспільстві процеси демократизації, гуманізації, соціальної справедливості, підвищення ролі і цінності людської особистості, посилення охорони прав та законних інтересів громадян. Тільки на цій основі може бути створена нова модель каральної політики держави, що ефективно протидіятиме злочинності. Серед основних напрямів на шляху створення нової каральної політики, на думку автора, слід назвати такі, як:

- демократизація всієї системи протидії злочинності, що включає кримінальне, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче законодавство, практику його застосування, діяльність органів дізнання, інших служб правоохоронних органів, слідчих, прокурорів, суддів, створення таких процедур, які забезпечували б широку участь громадськості в цьому процесі;

- гуманізація кримінального законодавства і усього процесу діяльності органів кримінальної юстиції з метою захисту прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, запобігання злочинам (ч. 1 ст. КК), при виконанні покарання, а також надання засудженим допомоги в соціальній адаптації;

- забезпечення соціальної справедливості для всіх громадян в українському кримінальному судочинстві і всієї діяльності правоохоронних органів: рівність громадян перед законом і судом незалежно від посади, партійної належності, ставлення до релігії, національності та інших даних, що характеризують особу;

- утвердження законності на базі глибокого та всебічного вивчення причин її порушення та їх усунення, створення механізму дії законів та гарантій їх неухильного дотримання;

- забезпечення гласності в діяльності органів кримінальної юстиції з опублікуванням всіх статистичних матеріалів про хід та результати їхньої діяльності з допуском представників громадськості для контролю в будь-які установи та підрозділи, вільне обговорення їх роботи на сторінках преси;

- використання у протидії злочинності передусім профілактичних методів, заснованих на застосуванні загальних, а також спеціальних засобів соціального запобігання злочинності, заснованих на переконанні та примушуванні;

- зосередження основних зусиль органів кримінальної юстиції на невідворотності відповідальності винних у злочинах осіб і на протидію корисній, організованій, професійній, латентній злочинності, злочинності неповнолітніх;

- визнання кримінального покарання важливим засобом протидії злочинності за умови справедливості, врахування тяжкості вчиненого злочину і даних, що характеризують особистість злочинця при його призначенні;

- реорганізація органів кримінальної юстиції на основі чіткого організаційного розмежування оперативно-пошукової, слідчої, наглядової (здійснюваної прокурором), судової, кримінально-виконавчої, захисної (здійснюваної адвокатом), виключаючи відомче їх сумісництво, забезпечуючи незалежність і процесуальний контроль у кримінальному судочинстві;

- формування нової моральної атмосфери в колективах органів кримінальної юстиції, заснованої на впровадженні в свідомість працівників міліції, слідчих, прокурорів і суддів гуманних настанов стосовно людської особистості.

Каральна політика держави визначає і основні напрями протидії злочинності. В юридичній літературі протидія злочинності не вповні науково досліджена [7]. Тому автор розуміє під протидією злочинності цілеспрямовану діяльність, що проводиться державою та суспільством на основі наукового розуміння злочинності та причин, що її породжують. Протидія злочинності включає всі засоби і методи впливу на злочинність, до яких належать:

- загальнодержавні засоби економічного, політичного і виховного порядку, які безпосередньо не спрямовані на протидію злочинності, але справляють на неї суттєвий вплив;

- засоби законодавчого, правового порядку, що визначають основні напрями, які поєднують переконання і примус у протидії злочинності;

- діяльність державних органів, громадських організацій, органів кримінальної юстиції по виявленню причин та умов скоєння конкретних злочинів та вжиття засобів щодо їх усунення;

- безпосередня, постійна і послідовна робота органів кримінальної юстиції по розкриттю злочинів, розслідуванню і розгляду кримінальних справ, виправленню осіб, що скоїли злочини, нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

- проведення розшукових і оперативно-розшукових заходів, зумовлених ситуацією, що склалася.

У науковій літературі неодноразово висловлювалась думка стосовно того, що поняття протидії злочинності не повинно виходити за межі каральної політики держави [8]. З цими поглядами, на думку автора, важко погодитись. Річ у тому, що протидія злочинності і каральна політика — це поняття, які тісно пов'язані між собою, але не співвідносяться в одній площині. Крім цього, як зазначалося, каральна політика є одним із найважливіших елементів системи протидії злочинності. Хоча ця політика і визначає основні напрями протидії злочинності, проте це зовсім не означає, що на цей вид суспільної діяльності не впливає також і соціальна політика держави, яка включає усі напрями правової політики, а також загальні засоби соціального запобігання злочинності.

Важко також погодитися і з тим, що невід'ємною складовою змісту каральної політики є і контроль за протидією злочинності [9]. Хоча цілком очевидним є те, що соціальний контроль за протидією злочинності — це досить широке поняття. Це той механізм, за допомогою якого суспільство та його основні підрозділи повинні забезпечувати дотримання тих обмежень або умов, порушення яких шкодить функціонуванню соціальної системи [10]. Із цього випливає, що соціальний контроль у суспільстві має здійснюватися на такому рівні, який би забезпечував не тільки ефективність у протидії злочинності, а й охоплював інші правопорушення або інші соціальні відхилення, які можуть у майбутньому призвести до вчинення тих чи інших видів злочинів. Проблема соціального контролю для українського суспільства у процесі розбудови суверенної, демократичної, соціально-правової держави є вельми актуальною. Оскільки це знаходить свій прояв у тому, що соціальний контроль однаковою мірою стосується як антисуспільної або протиправної поведінки, так і звичайного життя громадян та державних установ. Наприклад, виконання громадянином своїх батьківських обов'язків стосовно виховання своїх дітей у дусі моралі та права.

Соціальний контроль у цілому має служити дотриманню соціальних норм, включаючи норми права і кримінально-правові заборони [11]. Тому соціальний контроль, як і протидія злочинності, визнаються соціальною політикою у цілому, а не тільки каральною політикою як її складовою. Більше того, ці положення відбивають основний методологічний підхід у процесі розробки та прийняття важливих державних рішень у протидії сучасній злочинності і особливо організованим.

Таким чином каральна політика, будучи у певному сенсі одним із засобів системи протидії злочинності, визначає стратегію цією боротьби.

Література

1. Кримінальне право України. Практикум: Навч. посіб. / П. П. Андрушко, П. В. Кобзаренко, П. С. Матишевський та ін.; С. С. Яценко (ред.). — К.: Юріком Інтер, 2002. — С. 17.
2. Блувштейн Ю. Д., Добрынин А. В. Основания криминологии: Опыт логики-филос. исслед. — Минск: Университетское, 1990. — С. 21–23.
3. Герцензон А. А. Уголовное право и социология. — М.: Юрид. лит., 1970. — С. 12.
4. Стручков Н. А. Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1970. — С. 12–18.
5. Беляев П. А. Уголовно-правовая политика и пути ее реализации. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. — С. 117.

6. Система виконання покарань в Україні: проблеми та перспективи гуманізації: Навч.-метод. посіб. / Заг. ред. М. І. Мельник. — К.: Арарат-Центр, 2000. — С. 11.
7. Актуальные проблемы уголовного права: Сб. науч. ст. / Ин-т управления, бизнеса и права; Отв. ред. А. А. Витвицкий. — Ростов н/Д, 2001. — С. 21–22.
8. Папченко П. П. Борьба с преступностью как предмет уголовной политики и как научная категория. — М., 1998. — С. 28–29.
9. Зубкова В. И. Уголовное наказание и его социальная роль: теория и практика. — М.: Норма, 2002. — С. 30.
10. Там само. — С. 121.
11. Карпец И. И. Проблема преступности. — М.: Юрид. лит., 1969. — С. 39.